

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Ключові слова: кримінальне покарання, призначення покарання, воєнний стан, обтяжуючі обставини, пом'якшуючі обставини.

Костроміна Олена Георгіївна

*доцент кафедри права та публічного управління
Запорізького інституту економіки та
інформаційних технологій*

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ
ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ВОЄННИХ
ЗЛОЧИНІВ: ВИКЛИКИ
ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала питання ефективного документування та розслідування воєнних злочинів, а також забезпечення процесуальних гарантій захисту прав потерпілих. Особливої уваги потребує розробка дієвих механізмів захисту прав потерпілих з урахуванням міжнародних стандартів і національного законодавства.

Відповідно до статті 55 Кримінального процесуального кодексу України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди [1]. У контексті воєнних злочинів особливого значення набуває розширене тлумачення поняття потерпілого, що включає як безпосередніх жертв, так і їхніх

близьких родичів.

Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, встановлюють базові стандарти захисту жертв збройних конфліктів [2, 3, 4]. Римський статут Міжнародного кримінального суду визначає воєнні злочини та закріплює права потерпілих у міжнародному кримінальному судочинстві [5].

Процес документування воєнних злочинів характеризується низкою специфічних викликів, зокрема: 1) складність доступу до місць вчинення злочинів через активні бойові дії або окупацію територій; 2) необхідність забезпечення належної фіксації та збереження доказів в умовах збройного конфлікту; 3) потреба у спеціальних знаннях і навичках для документування специфічних видів воєнних злочинів.

Важливим інструментом документування є Стамбульський протокол, який встановлює міжнародні стандарти ефективного документування тортур та інших форм жорстокого поводження [6]. В українських реаліях особливого значення набуває використання цифрових технологій та створення спеціалізованих баз даних для систематизації зібраної інформації.

Основними процесуальними гарантіями прав потерпілих від воєнних злочинів є: право на ефективне розслідування; право на правову допомогу; право на участь у кримінальному провадженні; право на відшкодування завданої шкоди; право на забезпечення безпеки. Особливу увагу слід приділити забезпеченню психологічної

підтримки потерпілих та запобіганню їх повторній віктимізації під час проведення слідчих дій [7].

Розслідування воєнних злочинів має певні особливості, серед яких можна виокремити наступні: необхідність координації дій різних правоохоронних органів та міжнародних інституцій; важливість збереження ланцюга *custody of evidence*; потреба у спеціальних методиках розслідування; необхідність забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Важливим аспектом є налагодження ефективної співпраці з міжнародними організаціями та експертами для забезпечення належної якості розслідування та можливості використання зібраних доказів у міжнародних судових інстанціях [8].

Основними викликами у забезпеченні процесуальних гарантій прав потерпілих є: обмежений доступ до правосуддя в умовах війни; складність забезпечення безпеки потерпілих та свідків; проблеми із встановленням особи злочинців; труднощі у збиранні доказів на окупованих територіях.

З метою подолання зазначених викликів доцільно:

- 1) розробити спеціальні протоколи документування воєнних злочинів;
- 2) забезпечити належну підготовку слідчих та прокурорів;
- 3) створити ефективну систему захисту потерпілих і свідків;
- 4) посилити міжнародну співпрацю у сфері розслідування воєнних злочинів.

Отже, ефективний захист прав потерпілих від воєнних злочинів вимагає комплексного підходу, що

включає вдосконалення нормативно-правової бази, розробку спеціальних методик розслідування, забезпечення належної координації між різними органами та інституціями, а також урахування міжнародного досвіду та стандартів у цій сфері.

Джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
6. Стамбульський протокол. Посібник з питань ефективного розслідування і документування фактів катувань та іншого жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Нью-Йорк і Женева. 2004. URL:

<https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-06/Istanbul%20Protocol%20in%20Ukrainian.pdf>

7. Керівні принципи ООН щодо судочинства у питаннях дітей-жертв і дітей-свідків злочинів: Постанова ЕКОСОР 2005/20 від 22 липня 2005 року. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e54#Text

8. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту. Основні стандарти належної практики щодо документування сексуального насильства як злочину згідно міжнародного права. Перше видання: червень 2014. URL:

https://www.wicc.net.ua/media/int_protokol.pdf

Ключові слова: права потерпілих, воєнні злочини, захист прав, процесуальні гарантії, документування, розслідування, кримінальне провадження.

Грабинський Михайло Ігорович

*доцент, доцент кафедри міжнародного права
Львівського національного університету імені Івана
Франка*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Перехідне правосуддя є ключовим інструментом захисту прав людини та відновлення справедливості у країнах, які пережили збройні конфлікти чи політичні кризи. Воно спрямоване на

МАЛУНЦ А.Е.

Звичаєві норми міжнародного права як об'єкт тлумачення81

ГУРТІЄВА Л.М.

До питання про початок стадії підготовчого провадження за КПК України (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності) 86

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

ДРАКОХРУСТ Т.В.

Співпраця національної поліції України з державними та міжнародними органами в умовах посилення міграційних процесів: виклики, можливості та перспективи розвитку 93

КОЗЛЕНКО П.Ю.

Правова людина за часи російської агресії: наративи емпатії та моральності99

ШИНКАРЬОВ Ю.В.

Окремі питання застосування інституту призначення покарання в умовах воєнного стану 104

КОСТРОМІНА О.Г.

Процесуальні гарантії захисту прав потерпілих від воєнних злочинів: виклики документування та особливості розслідування 109

ГРАБИНСЬКИЙ М.І.

Захист прав людини в концепції перехідного правосуддя 113

КОНОНЕЦЬ О.М., КАЛІНЧУК Д.О.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 123

КОНОНЕЦЬ О.М., МЕЛЬНИК В.І.

Аналіз воєнних злочинів: ретроспектива вчених діянь після повномасштабного вторгнення росії в Україну 128

НЕВАРА Л.М., ПОЛЯНИЦЯ С.Є.

Злочини рф проти українського народу в аспекті порушення заборони катувань 135

БОЛЬШАКОВА О.В.

Трансформація реалізації прав людини в Україні під час воєнного стану 140

NEVARA L.M., ZHYLA I.

Legality of human rights restrictions according to the european convention on human rights during the state of martial on the territory of ukraine 145

МУРЗАНОВСЬКА А.В., ЦИНИК А.І.

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи 150

ЦИБУЛЬСЬКА О.Ю.

Щодо питання правозахисної діяльності в сфері укладення шлюбів громадянами України з іноземцями та їх розірвання157